

26.4.2006

3162/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Esittelijäneuvos Raino Marttunen

LAINVASTAINEN MENETTELY VARUSMIEHEN PALVELUSTA KESKEYTETTÄESSÄ

1 KIRJOITUS

Kantelija arvosteli 23.11.2004 päivätyssä kirjoituksessaan palveluksensa keskeyttämistä Porin Prikaatissa huhtikuussa 2003. Poliisi oli kantelijan mukaan tullut Säskylään ja pidättänyt hänet epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta, josta hän ei tiennyt mitään. Kantelijan oltua yhdeksän päivää vapautensa menettäneenä hänet tuotiin takaisin varuskuntaan. Kantelija luuli voivansa jatkaa palvelusta, mutta hänen palveluksensa keskeytettiin, vaikka hän yritti vakuuttaa olevansa syytön mihinkään rikokseen. Kantelija kertoi luulleensa, että jokainen on syytön kunnes toisin todistetaan.

2 SELVITYS

Kirjoituksen johdosta Pääesikunta on hankkinut selvityksen Porin Prikaatista ja Läntisen Maanpuolustusalueen esikunnasta ja antanut oman lausunnon. Jäljennökset hankituista selvityksistä lähetetään kantelijan päätöksen mukana tiedoksi.

Selvitysten mukaan yksikön päällikkö on 11.4.2003 tehnyt palvelusturvallisuusriskiin vedoten esityksen kantelijan palveluksen keskeyttämisestä. Lääkäri on 14.4.2003 katsonut E-luokituksen esimiesten yksimielisen kannan johdosta väistämättömäksi ja merkinnyt kantelijan diagnooseiksi "psykososiaalsiin olosuhteisiin liittyvä ongelma" ja "elämäntapaan liittyvä ongelma". Prikaatin sairaantarkastustoimikunta on 14.4.2003 esittänyt kantelijan siirtämistä E-luokkaan yhdeksi vuodeksi ja prikaatin komentajan sijainen tämän jälkeen samana päivänä vapauttanut kantelijan toistaiseksi palveluksesta ja esittänyt hänen siirtämistään E-luokkaan. Lopullinen päätös kantelijan luokkasiirtoasiassa on tehty 7.5.2003 Hämeen Sotilasläänin esikunnassa.

Porin Prikaatin lausunnon mukaan sairaantarkastustoimikunnan esitys kantelijan palveluksen keskeyttämisestä määrääjäksi oli perustunut poliisiviranomaisten antamiin lausuntoihin sekä mahdolliseen riskiin palvelusturvallisuuden heikkenemisestä. Prikaatin komentajan sijainen oli katsonut, että yleisen palvelusturvallisuuden ja kantelijan henkilökohtaisen edun kannalta oli perusteltua hyväksyä sairaantarkastustoimikunnan esitys ja keskeyttää kantelijan palvelus

yhden vuoden määräajaksi.

Lääkäri on kirjannut kantelijaa koskevaan sairaskertomukseen mm. seuraavaa: "Varsinaista selkeää lääketieteellistä perustetta luokanmuutokselle ei kyllä löydy, eikä näyttöä huumausaineiden käytöstä ole. Luokanmuutosta on jo toki prikaatissa käsitelty yksikön päällikön (esittää E-luokitusta), pataljoonan komentajan, esikuntapäällikön ja maanpuolustusalueen lakimiehenkin kanssa turvallisuusupseerin toimesta. Jos riski palvelusturvallisuuden heikkenemisestä kerran on olemassa, lienee E-luokitus vähintäänkin väistämätön varsinkin kun em. upseereiden kanta siihen on selvä. Palveluksen jatkaminen voisi osoittautua hankalaksi, kun koko virkaketju kannattaa/esittää miestä prikaatista pois. Asianomainen itse kiistää kaikki epäilyt eikä edes usko syytteitä saavansa. Hän vastustaa ehdottomasti E-luokitusta"... "Tapaus on hyvin hankala. Lääketieteellisiä perusteita luokanmuutokseen ei ole ja mikäli varusmies on syytön, kuten hän itse sanoo, olisi kohtuutonta häntä E-luokkaan siirtää"... "Lääkärinä olen sitä mieltä, että sairaantarkastustoimikunta on väärä paikka tämän asian ratkaisemiseen ja tämän ilmoitan myös kokouksessa".

Läntisen Maanpuolustusalueen yllilääkäri on puolestaan lausunnossaan todennut mm. seuraavaa: "Ei ole tarkoituksenmukaista, että lääketieteellisiä syitä käytetään palveluksen keskeyttämisen perusteena silloin, kun näitä lääketieteellisiä perusteita ei ole. Kuitenkin nykykäytäntö suosii lääketieteellisten perusteiden käyttöä"... "Lääketieteellisiin syihin perustuva palveluksen keskeyttäminen on tällä hetkellä voimassa olevan ohjeistuksen ja käytännön mukainen vallitseva tapa (liian vallitseva!) puolustusvoimissa. Tässä käytännössä lääkäri esittää vapautusta ja sotilaat päättävät".

Läntisen Maanpuolustusalueen esikunnan lausunnon mukaan asiassa on menetelty voimassa olevien säännösten mahdollistamalla tavalla. Kantelijan luokanmuutokseen johtanut prosessi on kuitenkin esimerkki tilanteesta, jossa palveluksen keskeyttämisen perusteena on muiden mahdollisuuksien puuttuessa jouduttu käyttämään lääketieteellisiä perusteita, vaikka niiden olemassaolo on ollut jossain määrin epäselvää. Maanpuolustusalueen mukaan tämän kaltaisia tilanteita varten tulisikin olla mahdollisuus keskeyttää varusmiespalvelus määräajaksi viranomaisen aloitteesta ja päätöksellä ilman lääketieteellisten perusteiden käyttämistä. Lääketieteelliset perusteet saattavat tarpeettomasti leimata luokanmuutoksen kohteena olevan varusmiehen.

Kantelijan terveydentila on Maanpuolustusalueen esikunnan lausunnon mukaan nyttemmin uudelleen tarkastettu ja hän tulee jatkamaan palvelustaan A-luokitettuna 5.9.2005 Porin Prikaatissa. – Hankitun selvityksen mukaan kantelija on suorittanut loppupalveluksensa 5.9.–20.10.2005 Porin Prikaatissa.

Pääesikunnan lausunnon mukaan lääkäri on katsonut velvollisuudekseen suorittaa kantelijan kohdalla myös muuta kuin lääketieteellistä harkintaa. Hän on ottanut huomioon sekä poliisin että kantelijan esimiesten kannan asiaan. Lääkäri on joutunut suorittamaan yllä mainittua harkintaa, koska varusmiespalvelusta ei Pääesikunnan mukaan voida keskeyttää voimassa olevien säännösten ja ohjeiden mukaan muutoin kuin terveydellisistä syistä.

Puolustusvoimat pitää Pääesikunnan mukaan velvollisuutenaan suojella palveluksessaan olevaa henkilöstöä sekä varusmiehiä joutumasta alttiiksi huumausaineiden käytöstä johtuville vaaratilanteille sekä pyrkiä estämään huumausaineiden käytön ja käyttäjien piiriin sekä huumausaineisiin liittyvän rikollisuuden leviämisen puolustusvoimiin. Palveluksen ollessa keskeytyneenä kantelijan syyttömyydestä on saatu varmistus ja näin ollen hän voi Pääesikunnan mukaan jatkaa varusmiespalvelustaan A-luokitettuna.

Pääesikunta on katsonut, että kantelijan varusmiespalveluksen keskeyttäminen on ollut paitsi muodollisesti myös asiallisesti oikea ratkaisu, koska tällä menettelyllä on turvattu puolustusvoimien palvelusturvallisuuteen liittyvä intressi ja kantelijan mahdollisuus suorittaa varusmiespalveluksensa loppuun.

Pääesikunta tulee lausuntonsa mukaan saattamaan asevelvollisuuslain kokonaisuudistusta valmistelevan toimikunnan tietoon puolustusvoimien tarpeet varusmiespalveluksen keskeyttämisen osalta ja esittämään, että asevelvollisuuslain uudistamisen yhteydessä tutkittaisiin mahdollisuudet tarkentaa tätä koskevaa lainsäädäntöä.

3

ARVIOINTIA

Jos varusmiespalveluksessa oleva varusmies todetaan pitkähköksi ajaksi palvelukseen kykenemättömäksi, on hänet asevelvollisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan vapautettava palveluksesta toistaiseksi. Asevelvollisuusasetuksen 66 §:n mukaan jokaisessa joukko-osastossa tulee olla toimikunta, joka tarkastaa mm. asevelvolliset, jotka on havaittu ruumiinvian tai sairauden takia pitkähköksi ajaksi palvelukseen kykenemättömiksi. Voimassa olevaan asevelvollisuuslakiin tai -asetukseen ei sisälly lainkaan säännöksiä, joiden nojalla varusmiespalvelus voitaisiin keskeyttää muista kuin terveydellisistä syistä.

Lääkäri on kantelijan tapauksessa katsonut, ettei varsinaisia ja selkeitä lääketieteellisiä perusteita luokanmuutokseen ole ollut. Myös maanpuolustusalueen ylilääkäri on arvostellut lääketieteellisten syiden käyttämistä palveluksen keskeyttämisen perusteena silloin kun sellaisia ei tosiasiallisesti ole.

On mielestäni sotilaslääkärin toiminnan kannalta kohtuutonta ja hänen ammattietiikkansa vastaista, jos hän kokee olevansa velvollinen ottamaan varusmiehen palveluskelpoisuutta arvioidessaan huomioon myös muut kuin lääketieteelliset perusteet ja tästä syystä esittämään varusmiehestä esimerkiksi yleisluonteisen psykiatrisen diagnoosin. Maanpuolustusalueen ylilääkärin lausunnosta päätellen tällainen käytäntö on ollut yleistä.

On otettava huomioon myös se Maanpuolustusalueen esikunnan mainitsema seikka, että lääketieteellisten perusteiden käyttäminen saattaa tarpeettomasti leimata luokanmuutoksen kohteena olevan varusmiehen. Pääesikunnan mukaan palvelusta on voitu jatkaa, kun syyttömyydestä on saatu varmistus. Lähtökohtana

tulisi kuitenkin olla, että henkilöä on pidettävä syyttömänä kunnes hänen syyllisyydestään on saatu varmistus. Kantelijaa vastaan nostettu syyte törkeästä huumausainerikoksesta on sittemmin hylätty.

Toisaalta puolustusvoimien velvollisuutena on taata henkilöstön ja asevelvollisten palvelusturvallisuus. Muiden vaihtoehtojen puuttuessa on jouduttu käyttämään lääketieteellisiä keskeytysperusteita, koska palvelusturvallisuudesta ei ole haluttu tinkiä. Olen sinänsä samaa mieltä Pääesikunnan kanssa siitä, että palvelusturvallisuutta uhkaavan varusmiehen palvelu tulisi olla mahdollista keskeyttää. Noudatettua menettelyä ei voida kuitenkaan pitää muodollisesti ja asiallisesti oikeana niin kuin selvityksissä on todettu. Kantelijan palveluksen keskeyttäminen ei ole tosiasiallisesti perustunut lääketieteellisiin syihin, joten menettely ei ole ollut asevelvollisuuslain mukainen. Hallinnon lainalaisuusperiaate edellyttää, että kaikki yksityishenkilön oikeusasemaan kohdistuva viranomaistoiminta on lakiin perustuvaa.

Yksi keskeisiä hyvän hallinnon oikeusperiaatteita on tarkoitussidonnaisuuden periaate. Siitä on säädetty nykyisin hallintolain 6 §:ssä, mutta periaatetta on ollut noudatettava jo ennen hallintolain voimaantuloa (1.1.2004).

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan viranomainen voi käyttää toimivaltaansa vain siihen tarkoitukseen, johon se on tarkoitettu tai muutoin määritelty käytettäväksi. Terveydellistä perustetta ei ole tarkoitettu käytettäväksi asevelvollisen palveluksen keskeyttämisperusteena muissa tilanteissa. Asevelvollisuusasetuksen mukaan sairaantarkastustoimikunnassa käsitellään sellaisten asevelvollisten asioita, jotka ovat *ruumiinvian tai sairauden takia* palvelukseen kykenemättömiä. Kantelijan palveluksen keskeyttämistä voidaan näin ollen pitää myös tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaisena.

Pääesikunta on viitannut tulevaan asevelvollisuuslain kokonaisuudistukseen ja mahdollisuuksiin tässä yhteydessä tarkentaa lainsäädäntöä. Uutta asevelvollisuuslakia valmistellut asevelvollisuustoimikunta on luovuttanut mietintönsä puolustusministerille 31.3.2006. Toimikunnan laatimaan lakiehdotukseen sisältyy muun muassa uudensisältöinen palveluksen keskeyttämistä koskeva säännös (61 §). Sen mukaan myös muun muassa vakavasti palvelusturvallisuuden vaarantavan asevelvollisen palvelus voidaan keskeyttää. Samoin asevelvollisen palveluskelpoisuuden käsite on erikseen määritelty lakiluonnoksessa. Palveluskelpoisuus tarkoittaa lakiluonnoksen 9 §:n mukaan, että asevelvollinen suoriutuu palveluksesta eikä vaaranna omaa tai muiden palvelusturvallisuutta.

Saatan Pääesikunnan ja Porin Prikaatin tietoon edellä esittämäni käsitykset asevelvollisuuslain ja tarkoitussidonnaisuusperiaatteen vastaisesta menettelystä kantelijan palvelusta keskeytettäessä.

Koska edellä todettu lainsäädännöllinen puute tulee todennäköisesti asevelvollisuuslain uudistuksen myötä poistumaan, ei asia anna aiheutta muihin laillisuusvalvojan toimenpiteisiin.